

PŘEHLED RUSKÉ LITERATURY 19. STOLETÍ STRUČNÁ VERZE

L1K0n10 Ruská
literatura a
areál

Mgr. Josef
Šaur, Ph.D.

ALEXANDR I. (1801-1825)

- Byl vychováván svojí babičkou Kateřinou II.
- Podobně jako Kateřina dával na počátku vlády zájem provádět reformy (někdy se hovoří o „liberální“ období Alexandra II.)
- Reformy: zřízena ministerstva, reforma školství
- 1803 zákon umožňující statkářům osvobodovat rolníky
- Zapojení do Napoleonských válek (1805 – Slavkov)
- 1807 Tylžský mír
- 1809 připojeno Finsko
- 1812 Rusko napadeno Napoleonem (vypálení Moskvy, Vlastenecká válka roku 1812, Kutuzov)
- 1807-1812 M. M. Speranskij připravoval rozsáhlou právní a správní reformu, z níž se realizovalo jen málo

ALEXANDR I. (1801-1825)

- Po roce 1815 se Alexandr I. věnoval hlavně záležitostem Svaté aliance, rozhodující vliv na domácí politiku měl generál Arakčejev (vojenské osady, tzv. areakčejevština)
- Poslední desetiletí Alexandrovy vlády se neslo v konzervativní duchu a liberální reformy nahradila reakce.
- Díky tažení ruského vojska do Evropy se množství důstojníků (šlechticů) seznámilo s evropskými poměry
- Nejen, že bylo zjevné ruské zaostávání, ale ještě vláda nabrala „zpětný chod“, odtud pramení povstání děkabristů (1825)

- **Nikolaj Michalovič Karamzin (1766 - 1826)**
- spisovatel, historik, publicista, literární kritik, představitel ruského sentimentalismu. Syn drobného šlechtice, narozen na statku v Simbirsku. Po té studuje v Moskvě. Zprvu se věnuje literární a žurnalistické činnosti. Po začátku 19. st. pak práci historické. V letech 1790 - 92 vydává časopis **Moskovskij žurnal**.
- **Dopisy ruského cestovatele (1791 - 2)**
- **Ubohá Líza (1792)** - sentimentální povídka
- **Bojarská dcera Natálie (1792)** - sentimentální povídka
- **Dějiny ruského státu (1803 - 18)** - objednáno od cara Alexandra I.

- **Ivan Andrejič Krylov (1769 - 1844)** Bajkář, satirik, dramatik. Vydával satirický časopis **Pošta duchů** a **Pozorovatel**. Ze strachu před perzekucí přestal. Hodně překládal Ezopa a Jean de la Fontaina.
- **Hadačka (1782)** - hudební komedie
- **Modní krám (1806)**, **Ponaučení dcerkám (1807)**
- zesměšňuje přejímání všeho francouzského
- bajky: **Rolník a ovce**, **Vlk v psinci**, **Dobrotlivý slon**, **Schůze**
- **Alexandr Sergejevič Gribojedov (1795 - 1829)** Významný ruský diplomat a dramatik. Svázán s děkabristy.
- **Hoře rozumu (1824)** - absolutně nejlepší

- **Vasilij Andrejevič Žukovskij (1783 - 1852)** vychovatel následníka trůnu Alexandra II., ochránce básníků a umělců, nejvýznamnější představitel ruského preromantismu. Proslul zejména adaptacemi, překlady a přebásněním cizích literárních děl.
- **Ludmila (1808)**
- **Světлана (1812)**
- **Lenora (1831)**
- Sentimentální poezie - **Večer a Selský hřbitov**
- Romantická (přírodní a intimní) lyrika - **Pěvec, Noc, Tajemný host**
- **Kondratij Fjodorovič Rylejev (1795 - 1826)**
- Hlavní představitel ruských děkabristů, básník, za svoji účast v povstání zaplatil životem
- **Myšlenky (1823 - 26)** sbírka básní s historickým námětem.

ALEXANDR SERGEJEVIČ PUŠKIN (1799 - 1837)

- básník, prozaik, dramatik, kritik, publicista a historik. Svým dílem položil základy moderní spisovné ruštiny. Pocházel ze šlechtické rodiny. Narodil se v Moskvě, studoval v privilegovaném carskoselském lyceiu v Petrohradu. Aktivní člen pokrokových literárních spolků Zelená mapa a Arzamas. Zemřel předčasně v souboji se svým švagrem
- **Volnost (1817)** óda, byl za ni vypovězen na jih 1820 - 4 a pak na rodový statek v Michailovském u Pskova 1824 - 6
- **Kavkazský zajatec (1821)** poema
- **Bachčisarajská fontána (1823)** poema

ALEXANDR SERGEJEVIČ PUŠKIN (1799 - 1837)

- **Cikáni (1824)** poema
- **Boris Godunov (1826)** historické drama, Modest Musorgskij (1874)
- **O caru Saltánovi (1832)** – Rimský-Korsakov (1900) Pohádka o caru Saltánovi
- **Evžen Oněgin (1823 – 31)** stěžejní dílo román ve verších, P. I. Čajkovskij (1879)
- **Bělkínovy povídky** – mistrné novely (např. Staniční dozorce a Vystřel)
- **Historie Pugačevovy vzpoury (1834)**
- **Kapitánská dcerka (1836)** – novela
- **Měděný jezdec (1833)**
- **Piková dáma** – povídka P. I. Čajkovskij (1890)

MIKULÁŠ I. (1825-1855)

- Traumatizován povstáním děkabristů
- Jeho vláda je obdobím politické stagnace Ruska a utužením společenských poměrů (cenzura, kontrola univerzit, cest do zahraničí apod.), zároveň však byla i obdobím vnitropolitické stability Ruska
- 1830-31 tvrdě potlačeno povstání v Polsku
- Součástí Mikulášovy vlády bylo i obávané III. oddělení (tajná policie)
- Michail Speranskij dokončil vydání kompletního znění ruských zákonů
- Mikuláš sice nehodlal zrušit nevolnictví, ale vydal na sto zákonů upravujících vztah statkáře a nevolníka
- Počátkem 40. let byl rozpracovány a vyzkoušeny způsoby osvobození nevolníků na státních statcích

MIKULÁŠ I. (1825-1855)

- „hlavním ideologem“ S. S. Uvarov – triáda samoděržaví – pravoslaví - národnost
- 1848-1849 – revoluce v Evropě – utužení režimu v Rusku (Rusko bylo nazýváno „četníkem Evropy“)
- Likvidace kroužku Petraševců
- 1853-1856 – Válka Ruska s Tureckem přerostla v Krymskou válku, která vedla k ponižujícímu Pařížskému míru a odstartovala reformní období
- Navzdory cenzuře a všudy přítomné kontrole se jedná o dobu obrovského vzestupu ruské kultury – Stankevičův kroužek na moskevské univerzitě; spor slavjanofilů a západníků;
- V literatuře: Puškin, Lermontov, Gogol, Bělinskij, raný Gercen, první díla Dostojevského, Turgeněva; počátky ruského realismu

MICHAIL JURJEVIČ LERMONTOV (1814 - 1841)

- básník, prozaik, dramatik, narozen v Moskvě, vystudoval petrohradskou kadetku, problémy s policejním režimem, odešel do vyhnanství na Kavkaze, zde zemřel v souboji. Vychován babičkou v Tarchanech. Je zde i pohřben.
- Dílo: vliv častý pobyt na Kavkaze
- **Lyrika**
- **Na smrt básníka (1837)** – proslavil se s ní, ale i kompromitoval, obvinil vládu z Puškinovy smrti
- **A smutno a teskno (1840)**
- **Duna (1838)**
- **Jak často, zástupem, Jsa Jasným obklopen (1840)**

MICHAIL JURJEVIČ LERMONTOV (1814 - 1841)

- **Epika**
- **Paní důchodní z Tambova (1838)** starý muž prohraje v kartách mladou ženu
- **Píseň o caru Ivanu Vasiljeviči (1837)** prostý kupec vykoupí vlastní smrtí cest své ženy
- **Bojar Orša (1836)** – otec zahubí svou vlastní dceru za morální poklesek
- **Démon (1841)**
- **Novic (1839)** příběh islámského chlapce nuceného ke katolické převýchově
- **Dramata**
- **Maškarní ples (1835)** Arbenin zabijí svoji vlastní nevinnou ženu
- **Próza**
- **Hrdina naší doby (1839)**

NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL (1809 – 1852)

- Původem Ukrajinec, vystudoval historii a krátce ji přednášel. Hodně cestoval. Od roku 1835 se věnoval výhradně literatuře.
- **Povídky**
- **Večery na samotě u Dikanky (1831)** z Ukrajiny
- **Mirhorod (1835)**
- **Petrohradské povídky** – (Podobizna, Nos, Něvský prospekt, Bláznovy zápisky, Plášť)
- **Drama**
- **Revizor (1836)**
- **Ženitba (1842)**
- **Mrtvé duše (1842)** jediný román, považován za začátek ruského kritického realismu
- **Vybrané korespondence s přáteli (1847)** – vyjádřil víru v samoděržaví a v pravoslavnou církev

- **Vissarion Grigojevič Bělinskij (1811 – 1848)**
- Významný kritik, teoretik, filozof a estetik. Významně se podílel na vzniku naturální školy.

- **Alexandr Ivanovič Gercen (1812 – 1870)**
- spolu s N. P. Ogarjevem se řadí mezi představitel období mezi děkabristy a revolučními demokraty 50. a 60. let. Většinu života strávil v emigraci (působil v Londýně a Švýcarsku). Byl spisovatelem a filozofem.
- satirické povídky – **Doktor Krupov, Straka zlodějka**
- román – **Kdo je viněn**
- paměti – **Minulost a myšlenky**

ALEXANDR II. (1855-1881)

- Car reformátor
- Na počátku vlády velmi liberálně naladěný car – omezení cenzury, rozproudila se společenská debata o nezbytných změnách
- 1861 zrušení nevolnictví (největší změna v sociální struktuře Ruska v dějinách); kompromisní a polovičatá reforma, jejíž realizace trvala dlouho
- V 60. letech postupně zřízena Zemstva, orgány městské samosprávy (dumy), zřízeny porotní soudy, reforma armády
- Radikálně naladěná část ruských intelektuálů kritizovala reformy jako polovičaté a pomalu zaváděné
- Šíření myšlenek nihilismu (srov. Otcové a děti Turgeněva) a anarchismu

ALEXANDR II. (1855-1881)

- Radikální demokraté (Bělinskij, Černyševskij, Dobroljubov, Pisemskij)
- Narodnictví – Chožděnije v narod (1874) – Zemlja i volja - Narodnaja volja (terorismus; srov. Dostojevského Běsy)
- 1866 atentát Karakozova ... 1881 car roztrhán bombou
- 70. léta reakce vlády na teroristické aktivity – utužení režimu – vyvolalo další odpor – začarovaný kruh násilí a represí
- Konec 70. let – „diktatura srdce“ Lorise-Melikova – snaha režimu získat veřejné mínění zpět na svoji stranu
- Shodou okolností car zavražděn v ten samý den, kdy podepsal návrh označovaný jako Konstituce Lorise-Melikova – tato rozsáhlá reforma se nerealizovala
- 1875-1878 – velká východní krize (1877-78, válka s Tureckem, San Stefano a Berlínský mír)

IVAN SERGEJEVIČ TURGENEV (1818 – 1883)

- **Ivan Alexandrovič Gončarov (1812 – 1891)**
- prozaik a kritik, narodil se v kupecké rodině, studoval obchodní akademii, pak moskevskou univerzitu
- **Romány**
- **Všední život (1847)** – příběh mladíka Alexandra Adujeve, který přichází z venkova do města pln iluzí (střet iluzí a reality), nakonec se změnil v obraz úspěšného velkoměšťana
- **Oblomov (1859)** Oblomov x Štolec, pasivní hrdina x aktivní, Oblomov – chytrý, vnímavý, ušlechtilý ztroskotál pro svoji pasivitu
- **Strž (1870)** snaží se ukázat kam směřuje Rusko. Hl. hrdina statkář Rajsckij
- **Fregata Pallada (1858)** cestopis podle jeho cesty kolem světa 1852 - 54

- Pocházel z bohaté šlechtické rodiny. Studoval v Moskvě a v Německu (s Bakuninem). V Rusku zastával liberální postoj orientovaný na západ. Úzce spolupracoval s časopisem Součastník. Hodně času strávil ve Francii, díky svému blízkému vztahu ke zpěvačce Pauline Viardotové.
- **Dramata – Měsíc na vsi (1850), Snídaně u maršálka (1849)**
- **Kratší prozaická díla**
- **Lovcovy zápisky (1852), Deník zbytečného člověka**
- **Asja (1857), První láska (1860)**
- **Romány**
- **Rudin (1856), Šlechtické hnízdo (1859)**
- **Předvečer (1860), Otcové a děti (1861), Dým (1862), Novina (1877)**

NIKOLAJ ALEKSEJEVIČ NĚKRASOV (1821 – 1878)

- Nejvýznamnější ruský sociální básník, redaktor časopisů *Současník* a *Vlastenecké zápisky*. Jako vydavatel sborníků seskupil představitele nastupujícího realismu.
- **Básně** – čerpal z vesnice, historie, života městské chudiny
- **Touhy a tóny** – sbírka
- **Básník a občan (1856)**
- **Na Volze (1860)**
- **Pláč dětí (1860)**
- **Poslední písně (1872)** – sbírka
- **Poemy**
- **Mráz, pán krutých krás (1863)** – básnická povídka
- **Ruské ženy (1871 – 72)**
- **Kdo žije šťastně na Rusi (1873 – 78)** – nedokončený epos

NIKOLAJ GAVRILOVIČ ČERNYŠEVSKIJ (1828 – 1889)

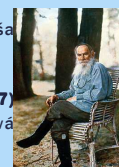
- Narodil se v Saratově, vystudoval gymnázium a započal studium petrohradské univerzity, studium nedokončil a začal vyučovat literaturu v rodném Saratově. Byl velmi vzdělaný, hovořil několika jazyky a aktivně se zabýval filozofií a politikou. Působil v časopise *Současník*, který byl v roce po roce 1861 zakázán, Černyševskij byl zatčen a odsouzen ke 14 letům vězení.
- **literárně-kritické práce**
- **O estetickém vztahu umění k přítomnosti (1855)**
- **Obrysy gogolské perrody ruské literatury (1856)**
- **Co dělat? (1863)** román

ALEXANDR NIKOLAJEVIČ OSTROVSKIJ (1823 – 1886)

- První veliký ruský dramatik; vytvořil samostatný ruský repertoár divadelních her. Sám je autorem 47 her. Pocházel z rodiny advokáta, ale sám studium práv nedokončil. Čerpal jak z právní praxe, tak z kupeckého Zamoskvořečí.
- **Bankrot (1850)** – kupce Bolšova, který chce zachránit majetek před bankrotem doběhne jeho dcera
- **Nežij, tak jak chceš (1855)**
- **Chudoba cti netratí (1854)**
- **Výnosné místo (1857)**
- **Schovanka (1859)**
- **Bouře (1860)** – inspiroval Janáčka k opeře *Káťa Kabanová*
- **Sněhurka (1873)** – stejnojmenná opera N. Rimský-Korsakov
- **Nevěsta bez věna (1879)**
- **Lehce nabyté peníze (1870)**

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ (1828 – 1910)

- Prozaik, dramatik, publicista, pedagog a myslitel. Pocházel z rodové šlechty. Studium orientálních jazyků v Kazani nedokončil. V Jasně Polaně založil školu pro mužické děti, hodně cestoval, účastnil se krymské války. Spolupracoval s časopisem *Současník*. Jeho osobním lékařem byl Slovák Duša Makovický.
- **Romány**
- **Dětství (1852), Chlapectví (1854), Jinočství (1857)**
- **Vojna a mír (1865 – 9)** – čtyřdílný, někdy označováno jako epos
- **Anna Kareninová**
- **Vzkříšení (1899)**

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ (1828 – 1910)

- **Povídky**
- **Vpád (1853), Kácení lesa (1855), Sevastopolské povídky (1855 – 56), Smrt Ivana Iljiče (1855 – 6), Kreutzerova sonáta (1891), Hadži Murat (1912), Otec Sergej (1912)**
- **Novely**
- **Kozáci (1863)**
- **Hry**
- **Vláda tmy (1886), Živá mrtvola (1911)**
- **Traktáty**
- **Zpověď (1884), V čem má víra (1889)**

FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ (1821 – 1881)

- Prozaik, tvůrce moderního románu. Znal se s Někrasovem. Člen kroužku Petraševského. Byl zatčen a odsouzen k trestu smrti. Na popravišti smrt zrušena a změněn na vyhnanství. Poznamenalo jej to na celý život. Založil časopisy *Vremja* (1861 – 3) a *Epocha* (1864 – 1865).
- **Romány**
- **Chudí lidé (1846)**
- **Nětočka Nězvanovová (1849)** – nedokončený
- **Ponižení a uražení (1861)**
- **Zápisky z mrtvého domu (1860 – 62)**

FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ (1821 – 1881)

- **Zločin a trest (1866)**
- **Idiot (1868)**
- **Bratři Karamazovi (1879 – 80)**
- **Běsy (1871)**
- **Výrostek (1875)**
-
- **Povídky**
- **Dvojník (1846)**
- **Bílé noci (1848)**
- **Hráč (1866)** - novela

NIKOLAJ SEMJONVIČ LESKOV (1831 – 1895)

- prozaik, pocházel z rodu pravoslavného duchovenstva, studium na gymnáziu nedokončil. 1862 – napsal článek o požáru Moskvy s požadavkem na potrestání žháře ⇒ vysloužil si přezdívku Udavač ⇒ velmi to ovlivnilo jeho dílo ⇒ po té hodně cestoval. Pracoval u firmy Scott-Wilkins.
-
- **Lady Meabeth mcenského újezdu (1865)** novela – o blízkosti života a smrti
- **Staré časy v Plodomasově (1869)** – kronika
- **Služebníci chrámu (1872)** – kronika
- **Zchudlý rod (1874)**
- **Očarovaný poutník (1874)** – skaz (jazykově rázovité vyprávění v 1. osobě)
- **Levák (1881)**
- Pokoušel se i o drama – **Marnotratník** a dramatický román **Není kam jít, Na nože**

ALEXANDR III. A MIKULÁŠ II.

- Alexandr III. (1881-1894)
- Doba kontrareforem
- Likvidace revolučních a národovolských skupin, tažení proti opozičním uskupením a liberálům
- Rozsáhlá industrializace a ekonomický růst, stavba Transibiřské magistrály
- Mikuláš II. (1894-1917)
- Poslední car, nevýrazná a nerozhodná osobnost
- Výraznou osobností první části vlády Sergej Witte – ekonomické reformy
- 1904-1905 válka s Japonskem
- 1903 – ilegální sociální demokracie se rozpadla na dvě frakce – bolševiky a menševiky

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV (1860–1904)

- Přední světový novelista a prozaik. Narodil se v Taganrogu, vystudoval medicínu v Moskvě. Poté se tím i živil. Dlouho se léčil na tuberkulózu, které nakonec podlehl. V roce 1901 se oženil s herečkou Olgou Knipperovou. Měl dům v Jaltě na Krymu.
- **Dílo:** nejčastěji se dělí na 3 období – do 1885; 1886 – 1892; 1893 – 1904
- **Povídky**
- **Poddůstojník Prišibejev (1885)**
- **Chameleon (1884)**
- **Úředníková smrt (1883)**
- **Kněžka (1889)**
- **Člověk v pouzdře (1898)**
- **Dům s mezaní (1896)**
- **Za soumraku (1887)** – sbírka povídek
- **Ostrov Sachalin** – dokumentární próza

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV (1860–1904)

- **Novely**
- **Chlapci (1887), Spát, Jen spát (1888), Vaňka (1886), Step (1888), Nudná historie (1889), Pokoj č. 6 (1892), Černý mnich (1895)**
-
- **Hry**
- **Racek (1896)**
- **Strýček Váňa (1897)**
- **Tři sestry (1897)**
- **Višňový sad (1904)**